

L'ànguila de Cervera

Jordi Soldevila i Roig

Aquest article és fruit d'un estudi impulsat pel Museu Comarcal de Cervera i becat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana al voltant del cap d'ànguila que es conserva al Museu. El cap forma part de l'ànguila cerverina que era propietat de la Confraria de Sant Joan i Sant Eloi de Cervera. L'actual peça que es conserva és de difícil datació. La darrera reconstrucció de la bèstia que tenim documentada ens situa a mitjan segle XVIII, cap al 1737.¹ La peça és un cap de fusta massissa, format per dues peces encolades i pintat de diferents colors (blau, verd, roig, negre).

Les àguiles, tal i com les coneixem, neixen amb les processons de Corpus, o almenys en aquestes circumstàncies ens apareixen documentades. Això ens remunta, en el cas que ens ocupa, a la Cervera de 1337, moment en què Ramon Miró² fixa com a primera cita documental del Corpus cerverí.

La documentació conservada de la festivitat de Corpus del segle XIV és molt minsa, i potser a causa d'aquest fet no hem localitzat referències de l'ànguila en aquest segle. En canvi, al segle XV la

documentació és més abundant, cosa que ens permet documentar l'ànguila per primer cop el 1423:³ la trobem a la secció d'entremesos, acompanyada d'una figuració de sant Joan. Durant la resta de segle XV ens trobem un buit documental important. En aquests primers segles l'ànguila està considerada un entremès entre la resta d'entremesos. La situació de l'ànguila dins el seguici de Corpus no destaca en cap moment.

En el tombant del segle XV al XVI trobem una progressiva decadència dels entremesos.⁴ No tornem a saber de l'ànguila fins al Corpus de 1514. Aquest retrobament ens depara una sorpresa: la reubicació de l'ànguila dins el seguici de Corpus, una reubicació que perdurarà dos segles. Ara l'ànguila se situa en un lloc més rellevant del seguici, dins la secció de la processó,⁵ entre la vera creu i els sonadors d'instruments de corda. L'ànguila ja no va lligada als jocs de la Confraria de Sant Joan i Sant Eloi,⁶ com s'esdevenia en temps precedents.

Sembla evident la relació entre la decadència dels entremesos i l'augment de la importància de l'ànguila. A més, en el llibre de clàvia de 1534 hem trobat un pa-

gament per dansar l'ànguila.⁷ La desaparició progressiva dels entremesos va donar relleu a altres figures com l'ànguila, però també al drac, al gegant o als cavalls cotoners.⁸ Tanmateix, l'ànguila era l'element més destacat, tal com mostra l'exigència de pagament per dansar l'ànguila i les despeses per músics. L'ànguila tindrà companyia musical fins a inicis del 1700.

La singularització de l'ànguila i la seua utilització en actes laics queda palesa amb la seva participació en els actes de rebuda del rei Felip II el 1585.⁹ Podríem considerar el període comprès entre 1589 i 1762 com el més esplendorós de l'ànguila cerverina; de fet, potser podríem fer-lo arribar fins al 1798, any en què es divideix la Confraria de Sant Joan i Sant Eloi.¹⁰

D'altra banda, cal posar atenció als canvis que va implicar la Guerra de Successió. Aquests canvis es van fer notar també al Corpus. La processó cerverina va veure canviar la seua estructura i l'ànguila va perdre en aquests canvis la privilegiada posició de què gaudia anteriorment. El primer document que tenim del Corpus després de la Guerra de Successió és d'uns anys més tard, de 1727. Aquest document ja situa l'ànguila al final de les andes. Darrere l'ànguila hi ha la secció dels frares i convents. Això ens deixa clar un aspecte: l'ànguila perd preponderància.

Aquest canvi de posició va allunyar l'ànguila dels músics, que desapareixien de darrere seu. Per tant, se'ns obre la possibilitat que l'ànguila anés a la processó com a

Cap d'ànguila que es conserva al Museu del Blat de Cervera, probablement construït el 1737. Fotografia: Jordi Soldevila i Roig (Museu del Blat de Cervera, 11 de juliol de 2006).

simple comparsa, sense elements que la singularitzessin. Malgrat això, els *Llibres de notaments del racional* dels anys 1712 a 1720 i de 1746 a 1762 ens mostren com cada any, amb alguna excepció (1713), l'ànguila sortia per Corpus pagada per l'Ajuntament.

Posteriorment al 1735, l'ànguila torna a canviar de lloc. En aquesta època se situa darrere el reliquiari de l'església major i davant de la capella dels cantors. La secció és la dels pares dels convents, on van reliquiari i frares. Entenem que l'ànguila recupera en part un espai perdut, encara que queda una mica més lluny de la custòdia del que hi havia estat abans. Tampoc sembla recuperar els músics darrere seu. Sembla que es deu a una nova reglamentació més rígida que permet menys la disbauxa a la processó.

Podríem dir que l'ànguila balla, però només als llocs indicats.

L'ànguila desapareix el 1894.¹¹ Al llarg del segle XIX destaca la presència de l'ànguila durant la visita d'Isabel II i la reina regent el 1840 i novament al casament d'Isabel i de la infanta Luisa Fernanda (1845). Tornem a trobar documentada l'ànguila el 1876 per celebrar la Festa del Puro, festa de marcat caràcter polític a Cervera que commemorava la derrota carlina en l'intent d'assalt a Cervera (1875). Pren rellevància la participació en les festes laiques.

A mode de conclusió, podem afirmar que els seus orígens al Corpus i el seu final o les dificultats al segle XIX donen a l'ànguila una relació molt estreta amb les solidaritats feudals. L'ànguila simbolitza poder i privilegi. El fet que

fossin els gremis els portadors de l'ànguila es pot relacionar amb la idea d'ascens social d'una part de les classes populars, sobretot en una ciutat de jurisdicció reial on els privilegis per a la població eren més grans.

1. AHCC, Secció Gremis i Confraries, Sèrie Sant Joan i Sant Eloi, *Llibre de comptes vell*, Capsa 1, Sig. 1 (1719-1760).

2. MIRÓ, R. *La processó del Corpus i els entremesos. Cervera, segles XIV-XIX*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1998, p. 22.

3. PINÓS, R. "Lo Corpus a Cervera". *Butlletí del Centre Excursionista de Lleyda*. [Lleida] (gener-març 1910), any III, núm. 1-3, p. 39.

4. MIRÓ, R. *La processó del Corpus i els entremesos. Cervera, segles XIV-XIX*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1998 p. 39-40.

5. AHCC, Secció Cultura, *Ordinacions i crides de la processó de Corpus (1423-1530)*, capsa 1, sig. top. 2815.

6. AHCC, Secció Cultura, *Ordinacions e crida fetes per la fira de la vila de Cervera en lo any mil D y XIII*, capsa 1, sig. top. 2815; p. 3, c. 6.

7. AHCC, Secció Hisenda (II), *Llibre clavaría (1534)*, sig. top. 1226, p. 21, c. 42.

8. MIRÓ, R. *La processó del Corpus i els entremesos. Cervera, segles XIV-XIX*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 1998, p. 39.

9. AHCC, *Llibre Verd del Racional de Cervera (1448-1637)*, s/sig. top., 1585; pàg. 84, c. 168.

10. AHCC, Secció Gremis i Confraries, sèrie Sant Joan i Sant Eloi, capsa 2, *Ordenanzas del Gremio de San Juan y San Eloy y su division en tres: San Juan, San José, y San Rafael y adición a las ordenanzas del Gremio de San José*.

11. AMADES, J. *Gegants, nans i altres entremesos*. Barcelona, 1934